

משמחי לב

פרשת בשלח שירה - שובבי"ם גליון 9

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים". (יג. יז)

הטעם דלא נחם א' דרך א' פלישתים כי הפלשתים הם היו קליפה של ליצנות, כדאיתא בגמ' (עבודה זרה יט.) ובמושב לצים לא ישב (תהלים א, א) אלו פלשתים עי"ש. ואמר הרה"ק הרבי ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע כי פרעה לא היה יודע מהענין של ליצנות, כי אילו היה יודע פרעה הענין של ליצנות, אכתי היו בני ישראל משועבדים לפרעה, לפי שע"י כח הליצנות היה יכול לבטל את כל האותות והמכות שעשה לו השי"ת, וזהו הכונה "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים", שהיה נס שלא הלכו דרך פלשתים, שאילו היה פרעה יודע ומכיר הענין של ליצנות לא היו בני ישראל יוצאים לעולם ממצרים, וכשסיים הרה"ק הרבי ר' מנדל מרימנוב זי"ע את דבריו נגש אל החלון, והראה על הרקיע ואמר, אתם רואים שזהו רקיע, אמנם בכח של ליצנות יכולים לבטל ולומר שאינו רקיע.

(הרה"ק הרבי ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע)

ויהי בשלח, (יג. יז)

לשון הכתוב הוא "ויהי בשלח" אשר כידוע ויהי מרמז על עת צרה, ומהי הצרה? שפרעה שלח "את העם", היינו ששלח ביחד עם בני ישראל גם את 'העם' את ה'ערב רב' אשר אכן המה היו לאבן נגף לבני ישראל בכל עת ועידן, במשך השנים לאחר יציאת מצרים.

(אגרא דכלה)

"וחמשים עלו וגו'". (יג, יח)

דרש הרה"ק הדברי ישראל ממודז'יץ את התיבה 'וחמשים', בהיפך האותיות 'ושמחים', דהיינו, ושמחים עלו בני ישראל ממצרים, ע"ד שנאמר 'כי בשמחה תצאו'. ומ"ש 'וחמשים' ולא אמר בפירוש ושמחים, לומר ששמחתם היה, ממה שעלו מחמישים שערי טומאה, לחמישים שערי טהרה, ולא שמחת כסף וזהב, ביזת מצרים.

(דברי ישראל)

"ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה

"ויקח שש מאות רכב בחור..." (יד, ז)

למה דוקא שש מאות? י"ל דהנה כתיב "איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה" והנה מספר בני ישראל יוצאי מצרים היה ששים רבוא, ולפי זה היה פרעה צריך כדי לרודפם מאה ועשרים רכבים, והנה במצרים היו בני ישראל פי חמשה שהרי 'וחמושים עלו בני ישראל' פרש"י אחד מחמשה, שארבע חלקים מתו בשלשת ימי האפילה. אבל פרעה לא ידע מזה ולכן לקח רכב פי חמישה ועולה לחשבון שש מאות רכב.

(הגה"ק רבי חיים הכהן רפפורט)

"ופרעה הקריב... ויראו מאד" (יד, י)

מה הקריב פרעה? הקריב את נפשו שלא לחוס כבודו, ואסר את רכבו בעצמו. הקריב את נפשו, והסתכן לנסוע ראשון בראש מחנהו. הקריב את ממונו, שאמרו המצרים: "אחלק שלל" שהבטיח להם פרעה להתחלק עמם בשלל, ולא ליטול לעצמו את הכל, כדי לעודדם להלחם בישראל. כשראו ישראל כלזאת, התייראו מאד, שמא בזכות מסירות נפשו של פרעה, יגבר עליהם, ולכן בקשו שגם להם תהיה מסירות נפש שכזו. מכיון שכך, אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "דבר אל בני ישראל ויסעו" בזה שיסעו ויכנסו לתוך הים, יוכיחו את מסירות נפשם, ויעמוד להם הדבר כנגד מסירות נפשו של פרעה.

(קדושת לוי)

"ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'" (יד, י)

תני דבי ר' ישמעאל: בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין? ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומצאה שם הנחש מקנן, ונכנסה לפנים ולא הייתה יכולה להיכנס, שעדיין הנחש מקנן, תחזור לאחורה, לא תהי יכולה, שהנץ עומד בחוץ. מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באגפיה, כדי שישמע לה בעל השובך ויבא ויצילה. כך היו ישראל דומים על הים. לירד לים לא היו יכולין, שעדיין לא נקרע להם הים לחזור לאחוריהם לא היו יכולין, שכבר פרעה הקריב. מה עשו? ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. מיד, "ויושע ה' ביום ההוא".

(מדרש רבה שיר השירים ב, יד)

מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד" (יד. י)

הכוונה היא כי החילוק אם כוונת המלך להלחם דייקא או שמולך הוא את עמו 'כאילוי' למלחמה על אויבו וכוונתו שיתירא האויב וישלים אתו, דאם כוונתו להלחם הולך אחר חיילותיו, וכמו שאמרו במדרשם (ילקוט שם) דרך המלכים להיות מנהיגים בסוף וחיילותיהם מקדימים לפניו, משא"כ אם הולך לעשות שלום דרכו להיות הולך בראש כי הוצק חן בשפתי המלך להיות נצמח השלום בינו ובין אנשי ריבו, ולכן כאשר פרעה השכיל כי כל מלכותותלוי בישראל על כן היה רצונו לעשות שלום עמהם כדי שיחזרו למצרים ויחזור מלכותו, על כן התקרב לפני חיילותיו, ועל כן לא יראו כלל בני ישראל, זולת כאשר ראו מצרים נוסע אחריהם הוא שר של מצרים (שמות רבה פרק טו' טו), השכילו כי ביאתו למלחמה ולקטרג עליהם מה נשתנו אלו מאלו, על כן 'ויראו מאד'.

(חיי עולם להגרש"ש טויבש אב"ד יאס)

"התיצבו וראו את ישועת ד' וכו', כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם" (יד, יג)

"וראו את ישועת ד' הכונה בזה שתראו ותווכחו אשר ישועתכם באה מאת ד', כי לא תוסיפו לראותם עד עולם, כי ישועה הבאה על ידי מלאך אינה ישועה עולמית. וכן פרשו המקובלים "רפאני ד' " היינו, אתה בעצמך, אז 'וארפא' היינו רפואה עולמית ולא כן המלאך שאינו מרפא רפואה עולמית כי הוא רוצה שישלחוהו שוב לעשות את רצון ד' ולילך בשליחותו. (אגרא דכלה)

"אז ישיר משה ובני ישראל" (טו. א)

על הפסוק "אז ישיר משה" אומרים בשם הרה"ק מלובלין זי"ע, כי יש בזה רמז לשני זמני קריאת השירה, דהיינו בשבת פרשת בשלח ובשביעי של פסח, הזמן בו אמרו ישראל את השירה. "ישיר משה ובני ישראל" נאמר בלשון עתיד והווה, כלומר בכל שנה ושנה, בשני הזמנים האלו, מתעורר מחדש ענין השירה, ומתחדש "ישיר משה ובני ישראל את השירה". וזהו פירוש אומרם ז"ל (שבת נא:): "וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ומזין עליהם וטובלין במקומן". "בעלי השיר" הם משה ואהרן ומרים וכל הדור דעה. בכל שנה ושנה בשני הזמנים שקוראים את השירה, יוצאים אותם "בעלי שיר" מגן-עדן העליון בשיר, ונמשכין לזה העולם בשיר, ו'מזין עליהם' - ממשיכים השפעות ו'מזונות' על הממשיכים אותם, ו'טובלין במקומן' - בעת שחוזרים למקומן צריכים טבילה בנהר דינור".

ה' ילחם לכם ואתם תחרשו (יד - ד)
מסופר על יהודי כפרי אחד שהגיע

אל הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זיע"א, וביקש להיכנס בדחיפות לרבי. היהודי שלא ידע קרוא וכתוב, פנה אל אחד החסידים בבקשה שיכתוב למענו קוויטעל ובו בקשה לרבי שיעניק לו ברכה שהקציר בשדותיו יעלה יפה. הרבי קיבל את היהודי כדרכו בסבר פנים יפות, ולאחר שעייך בפתק שהאיש הושיט לו, בירך אותו: "יהי רצון שהקדוש ברוך הוא ישלח ברכה והצלחה במעשה ידיך' הפסיק הכפרי את דברי הצדיק וקרא בהתרגשות: רבי קדוש, לא במעשה ידי אני צריך ברכה, אלא בשדות שזרעתי. התבונן הרבי בחביבות בפני הכפרי התמים ואמר: בעצם נכונים וצודקים דבריך, והנך ראוי שבקשתך תתמלא במהרה מאדון הברכות, הלא כתוב מפורש הוא ה' ילחם לכם, ה' ישפיע לכם לחם לשובע, בתנאי שתקיימו את המשך הכתוב "ואתם תחרשו" אם אתם תחרשו ותזרעו בשעת הזריעה, תזכו גם לקצור בשעת הקציר.

זה אלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו (טו. ב)

איתא במדרש (שה"ש רבה פר' ב') "שהיו ישראל מראין באצבע ואומרים: זה א'לי ואנווהו", וכך היה אומר הרה"ק רבי אהרן מבעלזא: אין אמונה מוחשית יותר מאשר מצב זה של "מראין באצבע ואומרים: 'זה א'לי'", ועל כך אומר הפסוק "ואנווהו" מלשון נוי ויופי, ובכל זאת מוסיף הפסוק ומלמדנו שיש מצב נעלה יותר, וזהו "אלוקי אבי וארוממנהו". כי להאמין באמונה פשוטה ותמימה, כפי שנמסרה לנו מאבותינו, הרי זה דרגה נשגבה יותר מראייה מוחשית, הוראה באצבע ואמירת "זה אלי"! ואמנם החסיד יעב"ץ הביא שבימי האינקוויזיציה, דוקא פשוטי העם מסרו נפשם להריגה.

(כמוצא שלל רב)

משל ונמשל

"ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (יד. טו)

נשאלת השאלה: תשובתו של הקב"ה למשה "מה תצעק אלי" תמוהה היא, וכי מה עוד היה ביכולתו של משה לעשות אם לא לצעוק?! ואל מי עוד יוכל לפנות אם לא אל הקב"ה? ואפשר לתרץ בדרך **משל:**

משל לאדם עשיר וגיבור גדול שכעס על בנו יחידו בשל התנהגותו הקלוקלת, ובכעסו כי רב שלח אותו מביתו. הסתובב לו הבן ברחובות העיר בעירום ובחוסר כל, וכשגברה הצינה וכל מוצא אחר לא נראה לו, הוא פנה אל אחד מן השכנים בבקשה שידבר עם אביו שיחוס וירחם עליו וייתן לו לכל הפחות נעלים ובגדים. השכן התמלא רחמים על הבן המסכן ומיהר לקבל על עצמו את השליחות. הוא הגיע אל שכנו העשיר, והפציר בו: "אנא, רחם על

בנדך... הוא הולך ערום ויחף, והקור הנורא חודר לעצמותיו והוא חולה מאוד...". כששמע השכן את פנייתו נענה ואמר: אדרבה, במקום לדבר על העניין אייתי – דבר על כך עם בני... הרי אני אביו, וכי סבור אתה שאין לבי שותת דם על שקר לו? אולם בכל זאת אינני יכול לעזור, מכיוון שאני מצווה לחנך אותו... דבר אתו אתה, אפוא, אמור לו שייטיב את דרכו ומעשיו, ובאותו רגע שישוב אלי – אתן לו הכול!"...

הנמשל:

בשעה שהיו ישראל נתונים בצרה, היה שר של מצרים עומד ומקטר עליהם: "הללו (=מצרים) עובדי עבודה זרה והללו (=בני ישראל) עובדי עבודה זרה, מה נשתנו אלו מאלו?!..." באותה שעה לא הייתה לאבותינו שום זכות לישועה, כמו שנאמר: "ואעבור עליך... ואת ערום ועריה". ברוב רחמיו רצה הקב"ה להצילם, אלא שהיה צורך בזכות, לפיכך כאשר בא משה וביקש להצילם. עונה לו הקב"ה: לא ממני צריך אתה לבקש זאת – אלא מעם ישראל! - "דבר אל בני ישראל ויסעו" – אמור להם שיעשו מעשה שכרוכה בו מסירות נפש, ועל ידי כך ייסתם פי המקטרג והם יזכו בכל השפע המוכן עבורם.

(טללי אורות)

"מי כמוך באלים" (טו. יא)

איתא ביאור מצדיקים על הפיסקה בפיוט "יום ליבשה": "...בשירה קדמוך מי כמוך ה' באלים", שרואים בסדר השירה שתוך כדי סיפור סדר השתלשלות קריעת ים סוף וטביעת המצרים, עוד באמצע סיפור הדברים, בין הפסוקים "נשפת ברוחך" וכו' לבין הפסוקים "נטית ימינך" וכו' ו"נחית בחסדך" וכו', מופיע הפסוק "מי כמוך באלים" וכו'. והביאור לזה הוא, שרוחם של בני ישראל עלתה וגאתה בקרבם ביתר התלהבות עד שכבר לא יכלו לכלוא את רגשות קודשם, ובתוך סיפור הדברים פרצה מפייהם הקריאה "מי כמוך באלים", ואחרי זה המשיכו בתיאור ניסי קריעת ים סוף.

"וראיתם את כבוד ד' בשמעו את תלנתיכם על ד'

ונחנו מה" (טו. ו-ז)

מתפקידו של האדם עלי ארץ לעמוד נגד כל הנסיונות אם צרות רבות יסובבונו לא יתרעם, רק יזכור ימי צאתנו מארץ מצרים, ויקוה אשר גם כעת יראנו ה' נפלאות, ואם השעה משחקת לאדם וטוב לו, אל ידמה בנפשו שכוחו ועוצם ידו עשה לו את הכבוד הזה, ולא יראה בתוך הצלחתו, כבוד עצמו, כי אם כבוד ד', וכל הרעיון הזה אנו רואים בפסוקים אלו והוא: משה אומר להם לישראל 'ערב' היינו בשעה שינטו אצלכם צללי ערב וחשיכה

מעשה שהיה

לקבלן היהודי הזה עמדה כנראה איזו זכות מיוחדת מסופר על יהודי שהיה חסיד מחסידי הרה"ק בעל ה"צמח צדק" מליובאוויטש זיע"א, שחי בדווינסק אשר על גדות הנהר דוינה, שם האיש היה ר' לייב בטלן, הוא היה תלמיד חכם גדול, ואמרו עליו כי הוא בקי בכל השי"ס, ולא זו בלבד, אלא שהוא היה מנותק ומרוחק מהבלי העולם הזה, ישב בבית המדרש כל היום ועסק בתורה ועבודה, הוא גם ישן בבית המדרש, והלך לביתו פעם אחת בשבוע בערב שבת. לר' לייב בטלן זה היה בן שהיה סוחר גדול ועשיר מופלג, הוא היה קבלן שביצע כל מיני עבודות בשביל הממשלה הרוסית, וכאשר בנו את הביצורים ליד דווינסק, הוא זכה במכרז וחתם חוזה עם הממשלה, כדי לבנות שם מבנים לחיילים, הוא ביצע את העבודה בדייקנות על הצד הטוב ביותר, וכאשר הושלמה הבניה, הגיעה למקום משלחת של פקידי ממשלה בכירים, וקציני צבא גבוהים כדי לבדוק את הבניינים וכל השירותים הצמודים לקסרקטין. ומעשה בצאר ניקולאי הראשון, שפעם עבר בקרבת לדווינסק, והחליט לסור ולראות את המתקנים הצבאיים, ואת הבניינים החדשים של הקסרקטינים שהוקמו שם. הצאר היה מלווה פמליה מלכותית שלכבודה נערכה קבלת פנים מפוארת, במסגרת קבלת הפנים הציגו בפני הצאר גם את הקבלן היהודי שבנה את הפרוייקט. ניקולאי הראשון היה שונא ישראל גדול, ששמו נשאר לדיראון עולם הודות לגזירת הקנטוניסטים - ילדים יהודיים רכים שנקרעו מהוריהם, כדי לשרת בצבא, ואשר כונו "חיילי ניקולאי", העובדה שלצורך בנית הקסרקטינים ליד דווינסק, נאלצו להשתמש בשרותו של קבלן יהודי, לא נעמה לחיכו של הצאר, אם כי הוא נאלץ להודות לפחות בליבו פנימה, כי המלאכה שנעשתה היתה טובה, בכל זאת התחשק לו לצאר ניקולאי לחמוד לצון עם הקבלן היהודי. בעוברו ליד אחד מבנייני הקסרקטין, נעצר, סקר את הבנין ואמר, כי נראה לו שאחד הקירות איננו ישר, "לא, זה לא יכול להיות" פלט מפיו הקבלן היהודי את המילים הבלתי זהירות הללו, לאחר שהוא נדהם מדברי הביקורת הבלתי מוצדקים והבלתי מבוססים של הצאר. כמובן שהוא מיד התחרט על כך, אולם כבר לא היתה לו אפשרות לקחת את הדברים בחזרה,

הצאר התרגז על כי היהודי העיז לחלוק על דבריו, ופקד לחבוש אותו בבית הסוהר. נסע מהמקום בליווי פמלייתו. הידיעה על מעצרו של הקבלן היהודי, נפוצה חיש מהר בכל העיר, ואף הגיעה לביתו של אביו ר' לייב. אשתו של ר' לייב רצה מיד לבית המדרש וסיפרה על האסון הגדול לבעלה, ואמרה שמוכרחים לעשות משהו, אולם ר' לייב עצמו לא נתפעל כלל מהשמועה על מעצר בנו, הוא אמר לאשתו שאין מה לדאוג כי עוד מעט ישחררו אותו, ומיד המשיך בלימודיו. בינתיים התרחקה השיירה של הצאר מדווינסק מרחק הגון, לפתע נעצר הצאר, וציווה על אחד ממלווייו לשלוח תיכף ומיד שליח לעיר, כדי להעביר את הצו המלכותי בדבר שיחרורו המייד של הקבלן היהודי מבית הכלא. לא עבר אלא זמן קצר והשליח חזר ובפיו הידיעה כי הוראתו של הצאר נתמלאה, והקבלן היהודי אכן שוחרר ממעצרו. מלווייו של הצאר השתוממו שניקולאי טרח כל כך כדי לבצע את שיחרורו המייד של היהודי, הם ידעו כי הוא לא נמנה על אוהבי ישראל המושבעים, אלא להיפך, ועל כן לא הבינו מדוע לא יכול היה הצאר לחכות עד שהיה מגיע הביתה, ומשם היה שולח מכתב ובו חנינה לידי העצור, וכי למי היה איכפת אם היהודי היה יושב בכלא כמה שבועות, ובינתיים סובל ודואג לגורלו עד שישוחרר. אחד מידידיו הקרובים של הצאר אזר עוז ושאל את ניקולאי, מה ראה לזכות את היהודי הלז בחסד מלכותי כה מיוחד במינו? מה מצא ביהודי הזה? ניקולאי השיב ואמר: לפני שנים אחדות ערכתי ביקורת של הכוחות המזויינים בבסיס הצבאי שליד פטרבורג, ונערך לכבודי מסדר חגיגי שבו השתתפו מספר גנרלים שהופיעו בראש הדיוויזיות שלהם. החיילים המצוחצחים והמוגוזים צעדו בסך איש על מחנהו ואיש על דגלו, והכל דפק במאה אחוז, ואז הבחנתי שרק יחידה אחת לא הגיעה לרמה הדיוק הדרושה, כעסתי על כך מאד וראיתי בכך זלזול בכבודי, ואת הגנרל שהיה מפקדה של אותה יחידה העמדתי לעמוד הקלון, וציוויתי להכניסו לכלא. לאחר מכן חזרתי לארמון ושכחתי לגמרי מהגנרל העצור. כעבור שנתיים ערכתי ביקורת בבית הכלא אשר במבצר פטהופלובסק, ביקרתי בתאים אחדים ושאלתי את העצורים על העוונות שבידיהם: כמה זמן הם יושבים? וכו', באחד התאים ראיתי את הגנרל הנזכר, ושאלתי אותו: איך זה שגנרל כמוהו חבוש

בבית הסוהר? הגנרל השיב לי כי כלאו אותו לפי פקודה שלי, כעונש על כך שהחיילים שלו לא הגיעו בשעת המסדר לרמה הדרושה של הדיוק, ציוויתי מיד שישחררו אותו. כפי שאתה רואה המשיך הצאר לספר לידידו, הגנרל הוא יושב בכלא שנתיים על איזו שטות קטנה, במשך כל הזמן לא עלה בדעתי המחשבה לשחרר אותו, פשוט שכחתי ממנו. אולם כאשר הוריתי להושיב בכלא את הקבלן היהודי, נחרתה דמותו בזיכרוני, ומאז אינני יכול להסיח את דעתי ממנו, כל הזמן אני רואה את פרצופו החיוור והנפחד לנגד עיני, ובמשך כל הדרך מאז שעזבנו את הביצורים של דווינסק ועד הנה, אני לא מסוגל לחשוב על משהו אחר מלבד הקבלן העצור, וכמה שאני מנסה לעלות בראשי מחשבות אחרות קופץ דמותו שלו נגד עיני. הבנתי אפוא כי אין לי ברירה אחרת כי אם לצוות על שיחרורו המידי, כדי לשחרר את מחשבותיי ממנו. הצאר ניקולאי שקע בהרהורים, ולאחר מכן המשיך ואמר: לקבלן היהודי הזה עמדה כנראה איזו זכות מיוחדת, ואולי זוהי זכותו של אביו, שמעתי שאביו הוא רב גדול ואדם קדוש. הבה ואספר לך עוד סיפור שממנו תראה מה כוחו של רב יהודי. פעם הייתי במסעות ונודמן לי ללון בעיירה קטנה, באמצע הלילה שמעתי פתאום קולות משונים, מוזרים ובלתי מובנים, שלחתי לקרוא את הכומר, וכאשר הוא בא אמרתי לו: תשאל אותם מה הם רוצים? הכומר הביט סביבו, לא ראה דבר ולא שמע דבר, הוא השיב לי אפוא בשאלה, כשהוא מבוהל ונבוך כאחד: "את מי עלי לשאול?" אמרתי לו: אתה שוטה, ושלחתי אותו לנפשו. לאחר מכן ביקשתי שיביאו לפני את הרב של העיירה, שאלתי אותו את אותה שאלה עצמה מה הם רוצים? והרב השיב לי: הם רוצים שיתנו להם מנוחה, ואני הוספתי ושאלתי ומי מפריע להם? השיב לי הרב: עומדים לבנות כאן מסילת ברזל, ולפי התוכנית צריכה המסילה לעבור דרך בית העלמין היהודי והדבר יחייב להעביר את עצמותיהם למקום אחר, ולכן באו המתים כדי לבקש את הצאר שיבטל את הגזירה, וינתן להם לנוח בשלום על משכבם. מיד הוצאתי פקודה שיזיזו את מסילת הברזל הצידה, כדי שבנייתה לא תפריע לבית העלמין היהודי. מכאן אתה יכול לראות, סיים הצאר את סיפורו, שהיהודים הם בכלל אנשים אחרים, אנשים רוחניים יותר עם מיוחד במינו. והצאר המשיך בדרכו כשהוא שקוע בהרהורים.

שבת שלום

להקדשת והנצחות טל' 0504147090

לעילוי נשמת

הגה"ק רבי יהודה זאב ליבוביץ זיע"א בן הרה"ק רבי יחיאל צבי הי"ד נלב"ע כז' אלול תש"ע
הרב ר' יעקב שטרן זצוק"ל בן ר' משה זצוק"ל נלב"ע ו' שבט תשס"ב
הרבנית מרת רחל רעכל ע"ה בת ר' ישראל זצוק"ל
ת.נ.צ.ב.ה.